

УДК 327.59.09

М.В. Саврук

Львівський національний університет ім. Івана Франка, Львів

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ РОЗВ'ЯЗАННЯ

У статті основна увага зосереджена на актуальність проблеми інформаційної безпеки в Україні. Уточнено зміст поняття інформаційної безпеки та визначено її роль та місце в системі забезпечення національної безпеки. А також проаналізовані шляхи удосконалення інформаційної безпеки в Україні.

Ключові слова: інформаційна безпека, національна безпека, інформаційний простір, глобалізація.

Вступ

У сучасному суспільстві інформація стає найбільш важливою цінністю, а індустрія отримання, обробки і захисту інформації – провідною галуззю діяльності, куди з кожним роком вкладають все більш значні капітали. Вже найближчим часом саме розвиток інформаційної сфери, рівень інформаційної безпеки будуть визначати політичну й економічну роль окремих держав на світовій арені.

Тривалий час методи захисту інформації розробляли лише державні органи, а їх впровадження розглядалось як виключне право тієї чи іншої держави. Однак в останні роки з розвитком комерційної та підприємницької діяльності збільшилась кількість спроб несанкціонованого доступу до конфіденційної інформації, а проблеми її захисту стали у центрі уваги багатьох учених та фахівців різних країн. Внаслідок цього з'явилася низка відкритих публікацій про дослідження та розробки в цій галузі, значно зросла потреба у фахівцях із захисту інформації [7].

Водночас, аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку вітчизняного інформаційного простору свідчить, що рівень інформаційної безпеки України, за окремими показниками, наближається до критично низької межі, за якою – втрата демократичних принципів і норм, повернення до авторитаризму, міжнародна ізоляція України. А, оскільки, стратегічною метою України у сфері зовнішньої політики оголошено інтеграцію до європейських та євроатлантичних структур, досягнення якої можливе лише за умови побудови сумісної зі світовими стандартами системи забезпечення національної безпеки, де важливим компонентом виступає інформаційна безпека держави. То в цьому випадку, це питання стає преважливим.

Єдиної думки про те, що таке інформаційна безпека – нема. Слід зазначити, що чимало вчених і фахівців (Бондаренко В.О., Литвиненко О.В., Кормич Б.А., Остроухов В.В., Стрельцов А.А., Расторгуев С.П., Барінов А., Бучило І.Л.) розглядали поняття «інформаційної безпеки», але на мій погляд інформаційна безпека – «стан захищеності життєво

важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації».

У Законі «Про основи національної безпеки України» вперше було дано офіційну оцінку значущості й системної сутності інформаційної безпеки як невід'ємної складової національної безпеки України [3].

У п. 2.8. Стратегії національної безпеки, присвяченому стану інформаційної безпеки в нашій державі, зазначено, що:

* посилюється негативний зовнішній вплив на інформаційний простір України, що загрожує розмиванням суспільних цінностей і національної ідентичності;

* недостатніми залишаються обсяги вироблення конкурентоспроможного національного інформаційного продукту;

* наближається до критичного стану безпеки інформаційно-комп'ютерних систем у галузі державного управління, фінансової і банківської сфери, енергетики, транспорту, внутрішніх та міжнародних комунікацій тощо [5].

В нинішній час також стало очевидним, що під впливом інформації всі сфери життя набувають нових якостей, але водночас зростає і потенційна уразливість суспільних процесів від інформаційного впливу. Інформація стала чинником, здатним призвести до великомасштабних аварій, військових конфліктів і поразці в них, дезорганізації державного управління, фінансових органів і наукових центрів.

Основний матеріал

Розгляд інформаційної безпеки з позиції системного підходу дозволяє виділити чотири групи інформаційно-технологічних небезпек для суспільства і держави, зумовлених досягненнями науково-технічного прогресу.

Перша група пов'язана з інтенсивним розвитком нового вигляду зброї - інформаційної, здатної ефективно впливати на психіку людей і інформаційно-технологічну інфраструктуру держави.

Друга група являє собою новий вигляд соціальних злочинів, оснований на використанні досягнень сучасних інформаційних технологій: махінації з банківськими операціями; комп'ютерне хуліганство (впровадження "вірусів"); незаконне копіювання технологічних рішень та інше. На думку провідних дослідників в цій області, комп'ютер стає найбільш обіцяючим знаряддям злочину. За останні десять років електронні викрадення в економічній сфері у 20 разів перевищили збройні пограбування.

Третя група виявляється у вигляді електронно-го контролю за життям, настроєм, планами громадян, роботою політичних організацій, тотального комп'ютерного контролю за населенням країни. Високі інформаційні технології дозволяють накопичувати, зберігати і використовувати величезні масиви даних про здоров'я, соціальну активність, політичні думки, зв'язки, фінансові справи населення.

Четверта група полягає у використанні інформаційних технологій в політичній боротьбі. Зростання впливу засобів масової інформації на хід і зміст політичних процесів, функціонування механізму влади - одна з домінуючих тенденцій сучасного суспільного розвитку.

Крім того, слід наголосити на ще один важливий аспект інформаційної безпеки – захист комп'ютерної інформації від розкрадань [9]. Протягом останніх років спостерігається стійка тенденція до різкого збільшення загроз з точки зору кількості спроб несанкціонованого втручання в роботу інформаційних та телекомунікаційних систем та несанкціонованого доступу до інформації, яка в них циркулює, а також появи нових методів та алгоритмів щодо їх здійснення. Зазначене являє собою реальну загрозу національному інформаційному простору України та у разі неприйняття необхідних заходів може призвести у найближчому майбутньому (у тому числі до 2015 року) до втрати державою контролю над частиною її інформаційного простору та, відповідно, неможливості забезпечення прав громадян у цій сфері.

Існує багато різних засобів несанкціонованого доступу до інформації. Але слід одразу ж відмітити, що ніякий окремо взятий засіб захисту не в змозі гарантувати адекватну безпеку. Надійний захист можливий лише за умови створення механізму комплексного забезпечення безпеки. Можна виділити три основні складові такого комплексу:

- ✓ нормативно-правові;
- ✓ технічні;
- ✓ організаційні засоби.

Нормативно-правові засоби захисту визначаються законодавчими актами держави, які регламентують правила використання, обробки та передачі

інформації обмеженого доступу та встановлюють ступінь відповідальності за порушення цих правил. У ст. 34 Конституції України розглядається право громадян України на інформацію, забезпечення інформаційних процесів [4].

Вся сукупність технічних засобів поділяється на фізичні та апаратно-програмні та включає в себе електричні, механічні, електромеханічні та електронні пристрої. Фізичні засоби реалізуються у вигляді автономних пристроїв та систем, що виконують функції загального захисту об'єктів, на яких обробляється інформація. Апаратні технічні засоби розміщують безпосередньо в обчислювальній техніці, в телекомунікаційній апаратурі чи в пристроях, що зв'язані з подібною апаратурою за допомогою стандартного інтерфейсу. Програмні засоби є програмним забезпеченням, що виконує функції захисту інформації.

Організаційні засоби захисту поділяються на організаційно-технічні та організаційно-правові, які використовуються в процесі створення та функціонування будь-якої структури. Інакше кажучи, тільки на основі нормативно-правової бази та за наявності апаратно-програмних засобів можливе ефективне керування в умовах широкого впровадження нових інформаційних технологій [7].

Щодо державної політики, то у сфері інформаційної безпеки – спрямована на накопичення та захист національних інформаційних ресурсів, розробку та впровадження сучасних безпечних інформаційних технологій, побудову захищеної національної інформаційної інфраструктури, формування і розвиток інформаційних стосунків тощо. Вона повинна реалізовуватись шляхом створення і забезпечення ефективного функціонування в Україні цілісної системи інформаційної безпеки, а також вдосконалення існуючої і розробки нової нормативно-правової бази, яка регулює відносини в сфері інформаційної безпеки, встановлює вимоги і правила провадження діяльності у цій сфері.

За умов глобалізації світових інформаційних процесів захист національних інтересів України є головним завданням інформаційної безпеки. Держава має запропонувати адекватні реальній ситуації засоби, методи та інструменти оперативного реагування на інформаційні диверсії, поширення неправдивої інформації та упередження формування негативного іміджу України та її громадян, викривлення та тенденційного підбору фактів історичного минулого. У свою чергу зберігаючи національно-культурні та духовні цінності України необхідно забезпечити створення національного інформаційного продукту який би ідентифікував Україну і світовому інформаційному просторі утверджуючи таким чином активну позицію України у побудові інформаційного суспільства.

Важливим аспектом розбудови інформаційного суспільства є гарантування інформаційної безпеки

окремого громадянина, його прав на конфіденційність та невтручання у приватне життя. Необхідно обмежити вплив органів державної влади на інформаційні потоки, які використовує людина встановивши стандарт безпеки громадянина (заборона прослуховування, втручання і блокування інформаційних потоків, встановлення мінімального рівня інформаційно-фінансового забезпечення, який забороняється блокувати тощо).

Для вирішення цих всіх проблем, перш за все, необхідно: створити повнофункціональну інформаційну інфраструктуру держави та забезпечити захист її критичних елементів; підвищити рівень координації діяльності державних органів щодо виявлення, оцінки і прогнозування загроз інформаційній безпеці, запобігти таким загрозам та забезпечити ліквідації їх наслідків, здійснити міжнародне співробітництво з цих питань; вдосконалити нормативно-правову базу щодо забезпечення інформаційної безпеки, зокрема захисту інформаційних ресурсів, протидії комп'ютерній злочинності, захисту персональних даних, а також правоохоронної діяльності в інформаційній сфері.

Висновки

Незважаючи на те, що в державі є безліч не менш нагальних проблем, які потрібно вирішувати вже сьогодні, питання інформаційної безпеки не можна лишати поза увагою. Підводячи підсумок, можна стверджувати, що інформаційна безпека передбачає можливість безперешкодної реалізації суспільством і окремими його членами своїх конституційних прав, пов'язаних з можливістю вільного одержання, створення й розповсюдження інформації. На мій погляд, проблема інформаційної безпеки сьогодні – одна з найактуальніших, зважаючи й на те, що ми входимо в інформаційне співтовариство. Можна стверджувати, що нині в Україні проблема забезпечення інформаційної безпеки набуває нового забарвлення та ще більшої гостроти. Тому необхідно докласти зусиль у вирішенні питань стратегій і тактики розвитку системи інформаційної безпеки,

що надавало б можливість захистити людину, суспільство, інформаційний простір тощо.

Список літератури

1. Закон України «Про концепцію національної програми інформатизації» від 4 лютого 1998 року № 75/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27–28. – ст. 182.
2. Закон України «Про національну програму інформатизації» від 4 лютого 1998 року № 74/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27–28. – ст. 181.
3. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – ст. 351.
4. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Парламент, вид-во, 1999. – 95 с.
5. Указ Президента України «Про Стратегію національної безпеки України» від 12 лютого 2007 року № 105/200.
6. Баринов А. Информационный суверенитет или информационная безопасность? / А. Баринов // Национальная безпека і оборона. – 2001. – № 1. – С. 70-76.
7. Бучило И.Л. Информационное право: основы практической информации / И.Л. Бучило. – М., 2001 – 253 с.
8. Бондаренко В.О. Інформаційна безпека сучасної держави: концептуальні роздуми / В.О. Бондаренко, О.В. Литвиненко // Стратег. панорама. – 1999. – № 1-2. – С. 127-133.
9. Калюжний Р. Питання державного управління у сфері інформаційної безпеки в умовах переходу України до інформаційного суспільства (організаційно-правовий аспект) / Р. Калюжний, В. Гавловський, В. Цимбалюк // Суспільні реформи та становлення громадянського суспільства в Україні: Матеріали наук.-практ. конф.; за заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. – К.: УАДУ, 2001. – С. 292-297.
7. Маракова І. Проблеми комплексного забезпечення безпеки інформації в Україні / І. Маракова, А. Рибак, П. Тесленко // Вісник УАДУ. – 2001. – № 3. – С. 343-346.
8. Митилино С. Безопасность и человеческий фактор / С. Митилино // Компьютерное обозрение. – 11 июля 2001 г. – № 27. – С. 42-43, 47.
9. Несвіт Г.П. Інформаційна політика держави як фактор реформування суспільства: автореф. дис. ... канд. політ. наук; Одес. нац. юрид. Акад. – Одеса, 2001. – 16 с.

Надійшла до редколегії 23.03.2010

Рецензент: д-р техн. наук, проф. С.В. Лістровий, Українська державна академія залізничного транспорту, Харків.

АКТУАЛЬНОСТЬ ПРОБЛЕМЫ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В УКРАИНЕ И ПУТИ ЕЕ РЕШЕНИЯ

М.В. Саврук

В статье основное внимание сосредоточено на актуальность проблемы информационной безопасности в Украине. Уточнено содержание понятия информационной безопасности и определена ее роль и место в системе обеспечения национальной безопасности. А также проанализированы пути усовершенствования информационной безопасности в Украине.

Ключевые слова: информационная безопасность, национальная безопасность, информационное пространство, глобализация.

THE IMPORTANCE OF THE INFORMATION SECURITY PROBLEM IN UKRAINE AND THE WAYS OF ITS SOLUTION

M.V. Savruk

In the article the main attention is concentrated on the importance of the information security problem in Ukraine. The content of the meaning of information security is defined. The role of the information security in the national security ensuring system is determined. And also the ways of information security improvement in Ukraine are analysed.

Keywords: an information security, national security, an information space, globalization.